

Social Work & Education

©SW&E. 2023

УДК 159.98:364]:613.86-057.87-022.326.5(045)

DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.4

Оксана КРАВЧЕНКО,
доктор педагогічних наук,
професор,
декан факультету соціальної та
психологічної освіти
Уманський державний
педагогічний університет імені
Павла Тичини,
М.Умань, Україна;
okskravchenko@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

Статус статті:

Отримано: січень 20, 2023

1-ше рецензування: лютий 17, 2023

Прийнято: березень 30, 2023

Кравченко, О. (2023). Соціально-психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу в кризових ситуаціях (практичний досвід). *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 1. pp. 35-46.
DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ (ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД)

Анотація. У статті узагальнено практичний досвід факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вокремлено основні напрями із збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу: проведення наукових досліджень комплексної реабілітації вразливих категорій громадян у кризових умовах (функціонування науково-дослідних центрів та лабораторій; розробка кафедральних тем; діяльність наукових шкіл; реалізація освітньо-наукових програм тощо); організація і проведення позанавчальних заходів (студентські конкурси, захист соціальних проектів, акції, флешмоби тощо.); ініціювання заходів науково-практичного спрямування для викладачів і студентів (наукові фестивалі, конференції, марафон онлайн-зустрічей з лекторами європейських країн); участь у програмах підвищення кваліфікації і навчальних програмах, тренінгах; надання допомоги та впровадження програм адаптації внутрішньо-переміщених осіб; проектна діяльність; проведення опитувань викладачів і здобувачів вищої освіти щодо стану психічного здоров'я, курсу реабілітаційної допомоги особам у кризових ситуаціях; розміщення на сайті факультету інформаційного ресурсу з посиланням на матеріали, що стосуються питання соціально-психологічної реабілітації від наслідків війни. Ці заходи спрямовані на створення безпечного освітнього середовища для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, включаючи психічне здоров'я.

Ключові слова: психічне здоров'я; заклади вищої освіти; освітній процес; здобувачі вищої освіти; кризові ситуації.

ВСТУП

Під час війни та після її закінчення увага до психічного здоров'я громадян має бути на особливо високому рівні, оскільки саме рівень психологічного благополуччя матиме вплив і на загальний стан здоров'я, економічне відновлення та добробут країни.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан добробуту, коли людина може справлятися зі стресами, плідно працювати і робити внесок у свою громаду або спільноту (Всесвітня організація..., 2022). В умовах війни травмативні і стресові чинники для психосоціального стану людини є вкрай сильними, що потребує уваги відповідних фахівців і системної кваліфікованої соціально-психологічної підтримки і допомоги.

У цьому контексті у Міністерстві охорони здоров'я спільно з Офісом першої леді та іншими партнерами ініціювали створення «Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки», яка передбачає: залучення фахівців ВООЗ до розроблення моделі системи надання психологічної допомоги; підготовки покрокового плану реалізації моделі після її обговорення з представниками професійної спільноти, експертами; побудову системи навчання, сертифікації, моніторингу якості підготовки психологів, психотерапевтів, лікарів-психологів; проведення навчання сімейних лікарів, психологів, соціальних працівників, освітян методик надання психологічної підтримки; формування реєстру фахівців і методик, систематизація даних, розробка моделі перенавчання й перепідготовки кадрів і системи їх залучення (Марінова Л., 2022).

Водночас дружиною Президента Оленою Зеленською у межах Національної стратегії безбар'єрності розпочато проєкт «Реабілітація травм війни в Україні» (2022). Проєкт передбачає план заходів за трьома складовими: освітня, оснащення і нормативно-правова. У межах освітньої складової заплановано створити курси з надання реабілітаційної допомоги та лікувальної фізичної культури, які зможуть пройти фахівці сфери охорони здоров'я по всій країні. Заплановано окремо навчити цьому мультифункціональні реабілітаційні команди.

Такі кроки є важливими на загальнодержавному рівні з мінімізації наслідків військового стресу для населення, пошуку ефективних практик його пом'якшення, виявлення критичних аспектів життя в умовах війни і як з ними справлятися людині.

Генетично людина схильна до пристосування, стійкості і відновлення. З огляду на це, необхідно посилювати такі здатності, активувати їх, підтримувати і захищати, як протидію паніці, страху, сильним негативним емоціям, дезорганізації, деорієнтації, що оволодівають людиною по-різному у критичні ситуації.

Особливої уваги і підтримки потребує студентська молодь, яка здобуває фах і в майбутньому буде долучена до відновлення країни від наслідків війни. Відповідно перед закладами вищої освіти постають нові виклики, нові завдання. Нещодавно МОН спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики» та у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), проведено опитування закладів вищої освіти щодо визначення нагальних потреб здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників. Більшість визначили актуальною потребу в додатковій підтримці ментального здоров'я та психосоціальної допомозі для своїх студентів і викладачів через війну та переміщення, пов'язане з війною. Майже всі вказали, що їм потрібна додаткова

підтримка для задоволення цієї потреби (Оприлюднено первинний аналіз оцінювання..., 2022).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Українськими науковцями обґрунтовуються методологічні підходи і практичні кейси щодо формування систем соціально-психологічної допомоги у закладах освіти. Виклики соціально-психологічному стану українського суспільства внаслідок повномасштабного вторгнення військ сусіда-агресора та особливості психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах війни з'ясовує М. Слюсаревський; акад. В. Панок досліджує питання удосконалення психологічної служби системи освіти, бачення шляхів розвитку і вдосконалення психологічної служби на основі розуміння її як єдиної системи, що забезпечує психологічний супровід освітнього процесу, а також соціально-психологічну реабілітацію всіх учасників освітнього процесу; О. Кокур презентувала аналіз результатів Всеукраїнського опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни», проведеного в червні-липні 2022 р. з метою визначення наявного стану та значення життєстійкості для збереження психічного здоров'я різних верств населення України в умовах війни; та ін.

Аналіз нормативних документів, результатів наукових досліджень засвідчує відсутність узагальнених праць, які б висвітлювали практичний досвід закладу освіти щодо збереження ментального здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Мета статті: схарактеризувати практичний досвід закладу вищої освіти з розробки системи заходів соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу від наслідків війни.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Серед дослідницьких методів: узагальнення діяльності структурного підрозділу ЗВО із виокремленням напрямів соціально-психологічної підтримки учасників освітнього процесу; вивчення офіційного сайту fsp.edu.ua; проведення опитування серед студентської молоді за допомогою гугл-форми (в опитуванні взяло участь 130 осіб (95 дівчат і 35 хлопців)).

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Факультет соціальної та психологічної освіти є одним із структурних підрозділів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, який здійснює підготовку фахівців за 17 освітньо-професійними та освітньо-науковими програмами з 5-ти спеціальностей: «231 Соціальна робота», «232 Соціальне забезпечення», «053 Психологія», «073 Менеджмент», «011 Освітні, педагогічні науки».

Загалом, здійснення комплексної реабілітації вразливих категорій громадян є темою *наукових досліджень* факультету соціальної та психологічної освіти: відповідність тематики науково-дослідних центрів та лабораторій; розробка кафедральних тем; діяльність наукових шкіл; на факультеті реалізується три освітньо-наукових програми, у межах яких виконуються дисертаційні дослідження тощо.

У 2020 році розпочалася розробка науково-дослідної теми для молодих вчених «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми

потребами засобами інклюзивного туризму». Державний реєстраційний номер: 0119U103978. Так склалося, що у 2021 році дослідження трансформувалися на вирішення наукової проблеми реабілітації внаслідок поширення коронавірусної інфекції COVID-19. За результатами проведених досліджень підготовлено науково-методичний довідник «Соціальна інклюзія дистанційного освітнього процесу» з рекомендаціями щодо психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. У 2022 р. співробітники держбюджетної теми розпочали дослідження, спрямовані на розробку рекомендацій щодо соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді внаслідок війни. За результатами підготовлена і видана колективна монографія «Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни».

У дослідженнях науково-педагогічних працівників факультету можна виокремити наступні напрями: теоретичні та практичні засади соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді, в тому числі з ООП, від наслідків війни; психологічна та медико-соціальна реабілітація учасників бойових дій; зміст роботи та рекомендації сім'ям, в яких виховуються діти з інвалідністю; адаптація для переміщених дітей та їхніх сімей до освітнього середовища; цифрові ресурси для організації соціально-психологічної реабілітації; міжсекторальна співпраця у здійсненні реабілітаційних заходів в громаді; розробка авторських методик, програм, тренінгів у роботі з дітьми та молоддю (Соціально-психологічна реабілітація..., 2022).

Заслужують на увагу *дослідження студентської молоді*. Зокрема, у 2022 р. здобувачка 3 курсу Федотова Леся стала переможцею Міжнародного конкурсу наукових робіт «Управлінські, соціальні та поведінкові науки у реалізації засад сталого розвитку»; аспірантка першого курсу Песоцька Юлія здобула перемогу у конкурсі наукових робіт «Актуальні проблеми молодіжної та сімейної політики». Науковим товариством студентів та аспірантів організовано і проведено Всеукраїнську студентську науково-практичну онлайн-конференцію «Проблеми та перспективи соціальної роботи та психології в умовах війни» (19 травня 2022 року).

На факультеті *організовано і проведено позанавчальні заходи*: студентський конкурс «Психологія в моєму житті: психологічна допомога особистості у воєнний час», захист соціальних проектів інклюзивного туризму «Відновлюємося через подорожі», проведено дві зміни Національно-патріотичного табору для студентської молоді «Дія» під гаслами: «Україна переможе!» та «Сильні. Вільні. Незалежні!».

Актуальними і затребуваними стали *заходи науково-практичного спрямування*, учасниками яких стали викладачі і студенти:

- Всеукраїнський фестиваль інноваційної психології з міжнародною участю, під час якого розглядалися питання надання першої психологічної допомоги, підготовка психологів до роботи з жертвами війни, соціально-психологічний алгоритм проживання травматичних подій: ефективна допомога постраждалим в умовах тривалого стресу;

- марафон онлайн-зустрічей для здобувачів вищої освіти з лекторами європейських країн під гаслом «Світ у підтримку освіти і науки України», присвячений ознайомленню та обговоренню досвіду роботи з переселенцями в інших країнах та можливостей для підтримки студентської молоді та науковців України країнами ЄС;

- Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості», тематичні напрями конференції: «Коли в сім'ї військовий: техніки відновлення довіри та зниження рівня катастрофізації» та «Самодопомога при панічних атаках»;

- Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти». У межах конференції з нагоди Дня захисту дітей відбувся онлайн-стрім «Діти. Мир. Безпека» з обговорення найгостріших і найбільш болючих ситуацій злочинної війни, щодо підтримки знищених закладів освіти Київщини.

Науково-педагогічні працівники додатково пройшли навчання і опанували:

- програму підвищення кваліфікації за темою «Техніки відновлення довіри та зниження рівня катастрофізації в період війни» у межах проекту МОНУ «Надання психосоціальної допомоги уразливим дітям, сім'ям та спеціалістам – «ПОРУЧ»;

- навчальну програму за темою «Соціально-психологічна допомога сім'ям з дітьми в умовах війни», ініційовану Міністерством соціальної політики;

- взяли участь у тренінгу «Допомога дітям та молоді з особливими потребами у надзвичайних ситуаціях». Спікери є ізраїльські фахівці в цій галузі, які мають великий досвід роботи в надзвичайних ситуаціях.

Поряд із проведеними теоретичними дослідженнями та участю у навчальних програмах з професійного зростання проводяться **заходи практичного спрямування**.

За підтримки ректора університету було створено **Ресурсний центр для внутрішньо переміщених осіб**, мета діяльності якого надання освітньо-просвітницьких послуг, здійснення соціальної підтримки та психологічного супроводу, створення умов для комплексної реабілітації за видами (психологічна, соціальна, професійно-трудова, спортивна, медична) та інтеграції до життя Уманської територіальної громади.

Завданнями Ресурсного центру виступають:

- налагодження зв'язків між різними ініціативами та організаціями, що надають підтримку вимушеним переселенцям – для кращої координації зусиль та досягнення більшого спільного ефекту;

- розробка і впровадження довгострокових стратегій допомоги вимушеним переселенцям та їх інтеграції;

- волонтерська діяльність науково-педагогічних працівників та здобувачів університету;

- допомога у вирішенні гуманітарних та соціально-правових проблем вимушених переселенців;

- проведення досліджень з питань соціально-правового захисту та питань комплексної реабілітації вимушеним переселенцям та їх адаптації у приймаючих громадах.

Актуальність діяльності Ресурсного центру зумовлюється і тією обставиною, що під час вступної компанії зараховано понад 50 абітурієнтів із числа ВПО.

Водночас, університет і факультет є **партнерами у реалізації ряду проєктів**:

- благодійний проєкт «КОЛО ТУРБОТИ» створений за підтримки Дитячого фонду ООН в Україні (UNICEF), під патронатом НДСЛ «ОХМАТДИТ» МОЗ

України. Мета проекту: у співпраці з медичними закладами, соці працівниками, психологами та волонтерськими організаціями надавати кваліфіковану безоплатну допомогу сім'ям, дітям віком від 0 до 6 років, що отримали гостру травму у результаті дії різноманітних обставин у ході війни в Україні;

- проєкт «Спільно. Точки зустрічі», який реалізовується за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та у співпраці з Міністерством молоді і спорту України. Проєкт спрямований на підтримку дітей, підлітків та їхніх родин, які через війну були змушені залишити свої домівки.

- проєкт «Теоретико-методологічне використання терапевтичної методики Хібукі-терапія у роботі з дитячою травмою». Ізраїльсько-український проєкт направлений на допомогу дітям ВПО та особам які мають симптоми ПТСР;

- реалізація проєкту «Кімната терапії іграшкою», постійно діюча кімната до завершення бойових дій, та при виконанні реабілітаційних функцій поствоєного стану.

З метою вивчення психоемоційного стану здобувачів вищої освіти була розроблена анкета і проведене опитування на початку навчального року.

На запитання «Чи були Ви безпосереднім свідком бойових дій?» (мал.1): майже 24 % здобувачів дали позитивну відповідь.

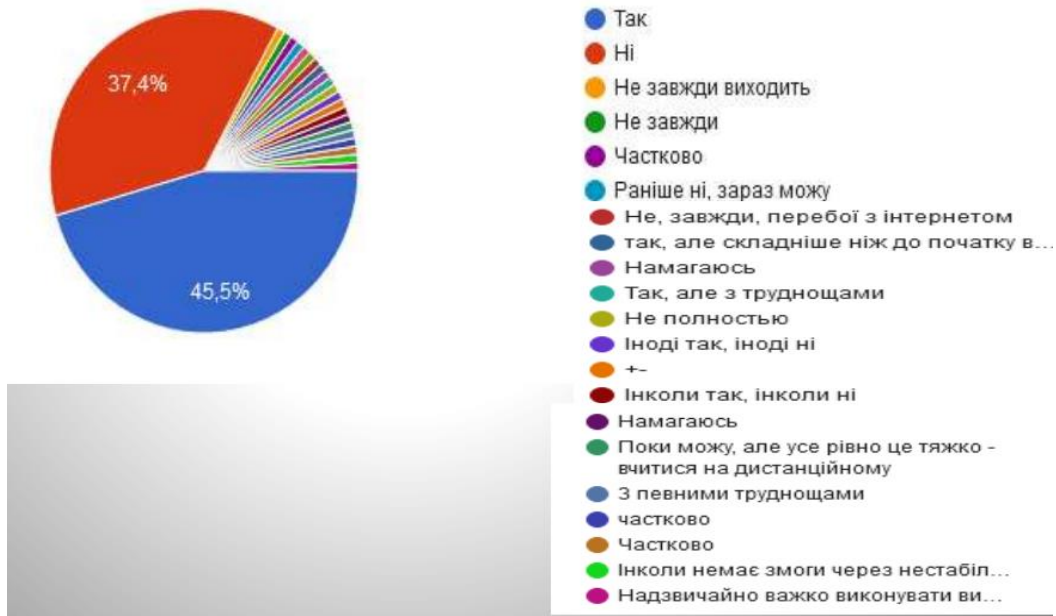
Мал. 1. Запитання 1: Чи були Ви безпосереднім свідком бойових дій?

На запитання «Чи приймають участь у бойових діях Ваші близькі та родичі?» (мал.2), 59 % опитаних відповіли ствердно. Водночас, у 30 % опитаних є жертви воєнних дій.

Мал. 2. Запитання 2: Чи приймають участь у бойових діях Ваші близькі та родичі?

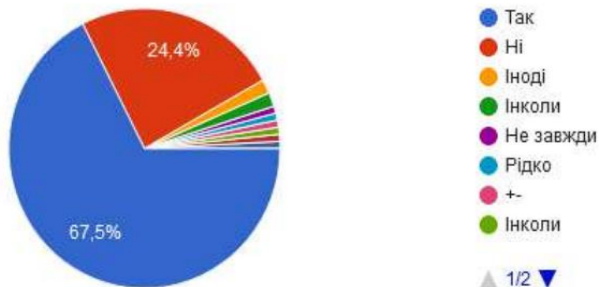
На запитання «Чи можете Ви виконувати навчальні задачі в теперішніх умовах?» відповіді розподілилися наступним чином: так – 45 %, ні – 37 %.

Мал. 3. Запитання 4: Чи можете Ви виконувати навчальні задачі в теперішніх умовах?

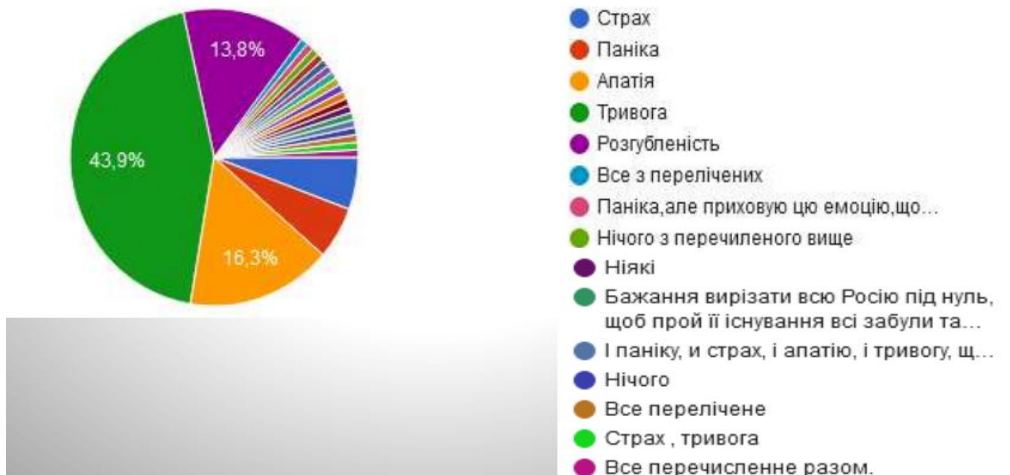
На запитання «Чи часто знаходитися у пригніченому стані емоційному стані?» (мал.4) – 68 % респондентів вказали «так», 24 % - «ні».

Варто відзначити, що 74 % здобувачам вдається контролювати власний психічний стан та мінімізувати негативні переживання. Але є близько 20 %, яким потрібна допомога.

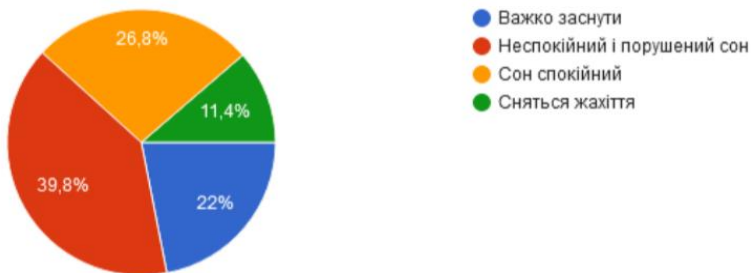
Мал. 4. Запитання 5: Чи часто знаходитися у пригніченому стані емоційному стані?

В умовах війни студенти переживають тривогу (44 %), апатію (16 %), розгубленість (14 %) тощо (мал.5).

Мал. 5. Запитання 6: Які саме почуття, емоції Ви переживаєте?

55 % опитаних відзначили, що з початку війни спостерігають за собою порушення таких процесів як сприйняття, пам'ять, увага, мислення тощо. Разом з тим, 75 % здобувачів мають проблеми зі сном (мал.6).

Мал. 6. Запитання 8: Вкажіть, чи є у Вас проблеми із сном?

Майже 90 % студентів зазначили, що змінилися пріоритети у житті та понад 90 % краще усвідомили цінність власного життя.

Водночас, здобувачі вищої освіти потребують соціально-психологічної підтримки.

Відтак, у жовтні 2022р. на факультеті соціальної та психологічної освіти розпочато **Курс реабілітаційної допомоги особам у кризових ситуаціях**, у межах викладання якого приділено особливу увагу питанням соціальної, психологічної та особистісної стійкості учнівської та студентської молоді, викладачів. Серед лекторів – науково-педагогічні працівники факультету соціальної та психологічної освіти, соціальні працівники, практичні психологи, волонтери, громадські діячі.

Цей курс передбачає надання корисних порад, рекомендацій щодо збереження психічного здоров'я – для забезпечення емоційної стійкості у процесі здобуття освіти. Водночас дасть можливість об'єднати зусилля науково-педагогічних працівників та практиків – фахівців закладів соціальної сфери, охорони здоров'я та

громадськість – громадські організації, задля пошуку спільних напрямів співпраці у напрямку соціально-психологічної реабілітації вразливих категорій громадян.

Для інформаційної доступності для учасників освітнього процесу *на сайті факультету створена рубрика* «Важлива інформація» з посиланням на матеріали, що стосуються питання соціально-психологічної реабілітації від наслідків війни.

Разом з тим вимоги часу зумовлюють *завдання перед факультетом* – створення психологічного кабінету (або центру реабілітаційної допомоги) зі спеціалізованим оснащенням, продуманим дизайном та оформленням відповідно до специфіки професійної діяльності психолога та соціального працівника – це завдання для колективу факультету на найближчу перспективу.

Питання щодо створення умов у закладі вищої освіти для збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни є предметом *акредитаційної експертизи освітніх програм* Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, зокрема, за сьомим критерієм «Освітнє середовище та матеріальні ресурси» (підкритерій «Опишіть, яким чином ЗВО забезпечує безпечність освітнього середовища для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти (включаючи психічне здоров'я)?»). У цьому відношенні в університеті створені умови не лише для учасників освітнього процесу щодо соціально-психологічної підтримки, а й на рівні громади.

Загалом протягом останніх 20-30 років у світовій спільноті популярним терміном у вищій освіті є «третя (соціальна) місія університету». Незалежно від тлумачення «третьої місії університету», сутність полягає в тому, що незалежно від загальної місії з надання освітніх послуг, соціальна місія університету може проявлятися через участь у вирішенні проблем та реагуванні на нагальні потреби місцевих громад шляхом застосування знань для вирішення проблем і для загальної суспільної користі, громадської безпеки, громадянської активності, інклюзії, соціальної згуртованості чи іншого загального блага (Оржель О., 2022). Без перебільшення УДПУ імені Павла Тичини з лютого 2022 року якнайширше продемонстрував соціальну місію свої діяльності.

ВИСНОВКИ

Перед закладами вищої освіти в умовах сьогодення постають нові виклики, пов'язані із організацією освітнього процесу, провадженням дослідницької діяльності, збереженням матеріально-технічної бази, розробкою програми відновлення у пост воєнний період. Поряд з цим актуалізуються питання збереження психічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Кожен заклад вищої освіти у межах наявної автономії сформував власну траєкторію та систему заходів у цьому аспекті. На основі узагальнення практичного досвіду факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини виокремлено основні напрями із збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу: проведення наукових досліджень комплексної реабілітації вразливих категорій громадян у кризових умовах (функціонування науково-дослідних центрів та лабораторій; розробка кафедральних тем; діяльність наукових шкіл; реалізація освітньо-наукових програм тощо); організація і проведено позанавчальні заходи (студентські конкурси, захист соціальних проєктів, акції,

флешмоби та ін.); ініціювання заходів науково-практичного спрямування для викладачів і студентів (наукові фестивалі, конференції, марафон онлайн-зустрічей з лекторами європейських країн під гаслом «Світ у підтримку освіти і науки України», онлайн-стрім «Діти. Мир. Безпека»); участь у програмах підвищення кваліфікації і навчальних програмах, тренінгах; надання допомоги та впровадження програм адаптації вимушеним переселенцям у громаді; проєктна діяльність; проведення опитувань викладачів і здобувачів вищої освіти щодо стану психічного здоров'я; проведення курсу реабілітаційної допомоги особам у кризових ситуаціях; розміщення на сайті факультету інформаційного ресурсу з посиланням на матеріали, що стосуються питання соціально-психологічної реабілітації від наслідків війни. Ці заходи спрямовані на створення безпечного освітнього середовища для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, включаючи психічне здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

- Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%E2%80%99%D1%8F
- Дружина Президента Олена Зеленська у межах Національної стратегії безбар'єрності запускає проєкт «Реабілітація травм війни в Україні». URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3541350-zelenska-zaavila-pro-zapusk-proektu-reabilitacia-travm-vijni-v-ukraini.html?fbclid=IwARIZMaTaURppOw2H3regTkFsME5xgFb2tibUnK4BuZgZddacEQHySj-VakM>
- Кокун, О. М. (2022). Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»: препринт. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 46 с.
- Мартінова, Л. (2022). Психічне здоров'я в умовах війни. *Журнал «НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія»*. 3-4 (134)' URL: https://neuronews.com.ua/ua/archive/2022/3-4%28134%29/pages-5/psihichne-zdorov-ya-v-umovah-vijni?utm_campaign=MassMail&utm_medium=email&utm_source=female-list#gsc.tab=0
- Оприлюднено первинний аналіз оцінювання потреб фахової передвищої та вищої освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-pervinnij-analiz-ocinyvannya-potreb-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-ukrayini>
- Оржель, О. (2022). Соціальна місія університету під час воєнного часу в суспільстві знань. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. №13. С. 26-36.
- Панок, В. Г. (2020). Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1), 1-16. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1>
- Панок, В. Г. (2022). Діяльність психологічної служби та українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи в умовах війни: результати, проблеми, пріоритети. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4205>
- Слюсаревський, М. М. (2022). Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 21 квітня 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4124>
- Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни: колективна монографія / О. Д. Сафін, Н. М. Коляда та ін. ; за заг. ред. О. О. Кравченко. Київ : Ямчинський О.В., 2022. 406 с.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF MENTAL HEALTH OF THE EDUCATIONAL PROCESS PARTICIPANTS IN CRISIS SITUATIONS (PRACTICAL EXPERIENCE)

*Oksana KRAVCHENKO, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University, Uman, Ukraine; okskravchenko@ukr.net*

***Abstract.** The article summarizes the practical experience of the Faculty of Social and Psychological Education of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, in particular, it identifies the main directions for preserving the mental health of educational process participants: scientific research for the comprehensive rehabilitation of sensitive categories of citizens in crisis conditions (functioning of scientific research centres and laboratories; development of departmental topics; activities of schools of sciences; implementation of educational and scientific programmes, etc.); organization and conduct of extracurricular activities (student competitions, defence of social projects, actions, flashmobs, etc.); initiation of scientific and practical activities for teachers and students (scientific festivals, conferences, online-streaming marathon with lecturers from European countries under the slogan of The World in Support of Education and Science in Ukraine, the Children. Peace. Security online-stream); participation in advanced training programmes and training programmes, training sessions; assistance in and implementation of adaptation programmes for internally displaced persons in the community; project activities; surveys of teachers and higher education students on the state of their mental health; conducting a course of rehabilitation assistance to persons in crisis situations (the course provides for the useful tips and recommendations on how to preserve mental health to ensure emotional stability in the education process. At the same time, it will provide an opportunity to unite the efforts of scientific and pedagogical workers and practitioners (specialists of social institutions, health care institutions, and the public), public organizations in order to search for common areas of cooperation in the direction of socio-psychological rehabilitation of sensitive categories of citizens); placement on the website of the faculty of an information resource with reference to materials relating to the matters of socio-psychological rehabilitation from the consequences of the war. These measures are aimed at creating a safe educational environment for the life and health of higher education students, including their mental health.*

***Keywords:** mental health; higher education institutions; educational process; students of higher education; crisis situations.*

References

World Health Organization. URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%

BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%E2%80%99%D1%8F (in Ukrainian).

The wife of the President, Olena Zelenska, is launching the project "Rehabilitation of War Injuries in Ukraine" as part of the National Barrier-Free Strategy. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3541350-zelenska-zaavila-pro-zapusk-proektu-reabilitacia-travm-vijni-v-ukraini.html?fbclid=IwAR1ZMaTaURppOw2H3regTkFsME5xgFb2tibUnK4BuZgZddacEQHySj-VAkM> (in Ukrainian).

Kokun, O. M. (2022). All-Ukrainian survey "Your vitality in the conditions of war": preprint. Kyiv: Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine. 46 p. (in Ukrainian).

Martynova, L. (2022). Mental health in the conditions of war. NeuroNews magazine: psychoneurology and neuropsychiatry. 3-4 (134) ' URL: https://neuronews.com.ua/ua/archive/2022/3-4%28134%29/pages-5/psihichne-zdorov-ya-v-umovah-viyni?utm_campaign=MassMail&utm_medium=email&utm_source=female-list#gsc.tab=0 (in Ukrainian).

The primary analysis of the assessment of the needs of professional pre-higher and higher education of Ukraine has been published. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-pervinnij-analiz-ocinyuvannya-potreb-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-ukrayini> (in Ukrainian).

Orzhel, O. (2022). The social mission of the university during wartime in the knowledge society. International Scientific Journal "Universities and Leadership". No. 13. P. 26-36. (in Ukrainian).

Panok, V. G. (2020). The concept of psychological support of educational reforms in the activity of the psychological service. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2(1), 1-16. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1> (in Ukrainian).

Panok, V. G. (2022). Activities of the psychological service and the Ukrainian scientific-methodological center of practical psychology and social work in the conditions of war: results, problems, priorities. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 4(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4205> (in Ukrainian).

Slyusarevsky, M. M. (2022). The socio-psychological state of Ukrainian society in the conditions of a full-scale Russian invasion: urgent challenges and responses: Scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on April 21, 2022. (in Ukrainian).

Socio-psychological rehabilitation of vulnerable categories of citizens from the consequences of war: a collective monograph / O. D. Cafin, N. M. Kolyada and others. ; in general ed. O. O. Kravchenko. Kyiv: O. V. Yamchinskyi, 2022. 406 p.

Article history:

Received: January 20, 2023

1st Revision: February 17, 2023

Accepted: March 30, 2023